

ПАМ'ЯТКА

ЩОДО ІДЕНТИФІКАЦІЇ ТА РОЗСЛІДУВАННЯ ПРИМУСУ ДО СПОГЛЯДАННЯ ЗА АКТАМИ СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА ЯК ФОРМИ СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА, ПОВ'ЯЗАНОГО З КОНФЛІКТОМ (СНПК)

Поняття: під «примусом до споглядання за актами сексуального насильства» як форми сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, треба розуміти примушування особи спостерігати за діями сексуального характеру під час збройного конфлікту. Наприклад, споглядання за публічним згвалтуванням або сексуальним нападом у присутності членів сім'ї. Примус до споглядання за сексуальним насильством може становити акт катування¹.

Примусове споглядання за актами сексуального насильства часто відбувається в незаконних місцях позбавлення волі і, як показує огляд джерел, часто вчиняється проти чоловіків і хлопців²³⁴. Випадки споглядання за актами сексуального насильства можуть не спричинити фізичної травми, проте пов'язані з довгостроковою психічною травмою.

Під «катуванням» потрібно розуміти «будь-якдню, якою будь-якій особі навмисне заподіюються сильний біль або страждання, фізичне чи моральне, щоб отримати від неї або від третьої особи відомості чи визнання, покарати її за дії, які вчинила вона або третя особа чи у вчиненнях вона підозрюється, а також залякати чи примусити її або третю особу, чи з будь-якої причини, що ґрунтується на дискримінації будь-якого виду, коли такий біль або страждання заподіюються державними посадовими особами чи іншими особами, які виступають як офіційні, чи з їх підбурювання, чи з їх відомості, чи за їх мовчазної згоди. В цей термін не включаються біль або страждання, що виникли внаслідок лише законних санкцій, невіддільні від цих санкцій чи спричиняються ними випадково» (Конвенція ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання)⁵.

Ідентифікація потерпілих від примусу до споглядання за актами сексуального насильства як форми сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом

Типові ситуації, коли особа прямо не повідомляє, але фахівці можуть ідентифікувати, що така особа є потерпілою від примусу до споглядання за актами сексуального насильства як форми сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом:

- особа могла звернутися до правоохоронних органів і повідомити про незаконне затримання чи обшуки на блокпосту;
- особа могла звернутися до медичного закладу чи центру соціально-психологічної допомоги з іншим запитом про потреби;
- особу незаконно утримували у місцях несвободи (катівнях, фільтраційних таборах тощо), тому варто уточнювати показання під час допиту колишніх полонених / військовополонених.

¹ Електронний ресурс. URL : Prosecutor v. Tadic, ICTY Trial Judgment, Case No IT-94-I-T, 7 May 1997

² Електронний ресурс. URL : <https://allsurvivorsproject.org/wp-content/uploads/2020/12/Briefing-on-Conflict-related-Sexual-Violence-against-Men-and-Boys-to-Colombias-Truth-Coexistence-and-Non-Repetition-Commission.pdf>

³ Електронний ресурс. URL : <https://data.unhcr.org/es/documents/download/60864>

⁴ Електронний ресурс. URL : [file:///Users/lyuba/Downloads/sl2889-022-13038-7%20\(1\).pdf](file:///Users/lyuba/Downloads/sl2889-022-13038-7%20(1).pdf)

⁵ Конвенція ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання. Електронний ресурс. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085#Text

Комунікація з потерпілими, свідками здійснюється на засадах:

конфіденційності;

безпеки;

поваги;

недискримінації.

Питання, які слідчий може поставити під час допиту

- Розкажіть усе, що сталося з моменту _____ (наприклад, коли територія була окупована) до моменту _____ (наприклад, коли Вас звільнили).
- Якщо можливо, опишіть, що вони зробили з особою Х? Я знаю, що це може бути непросто, не поспішайте, будь ласка.
- Що відбулося?
- Чи можете Ви описати, що знаходилося поруч?
- Коли це сталося (період / день / час)?
- Чи можете розповісти, де Ви були ? (дозвольте потерпілим / свідкам зробити будь-які мапи / плани / замальовки, якщо це доречно (наприклад, місцевості, де стався інцидент)).
- Хто ще був поруч?

- Чи було місто / село, в якому Ви мешкали, під контролем російських військових у цей час?
- Чи можете розповісти про тих людей, яких Ви згадували?
- У що вони були одягнені?
- Якщо відповідь полягає в тому, що вони були одягнені у військову форму, то попросіть надати додатковий опис, наприклад, колір або знаки розрізнення. Якої приналежності були названі вами солдати? Чому Ви дійшли такого висновку?
- Що вони несли?
- Звідки вони прийшли?
- Які військові об'єкти (або обладнання, або персонал), якщо такі були, знаходилися поблизу?

- Чи можете описати тих осіб, які скоювали акти, про які Ви мені розповіли?
- Чи мали Ви нагоду спостерігати когось у ролі лідера?
- Чи доводилося Вам чути, щоб ця особа (ці особи) щось казала (казали)?
- Що вони казали?
- Кому вони це казали?
- За яких обставин вони це казали?
- Що Вам вдалося побачити у їхньому спілкуванні?
- Чи доводилося Вам чути, як вони звертаються один до одного на ім'я, за рангом чи посадою?

- Чи знаєте Ви про когось ще, з ким поводитися аналогічно?
- За ким Вас примушували споглядати? Чи знали Ви цих осіб?

Можливі докази злочину⁶

- Показання**
- потерпілих та / або свідків.
- Документи**
- документи, що підтверджують факт перебування потерпілої, свідка на території, де ведуться (велися) бойові дії або які тимчасово окуповані / були окуповані Російською Федерацією;
 - судово-медичний висновок експерта;
 - судово-психологічний, судово-психіатричний висновок експерта;
 - військовий наказ, у якому є згадка про загальну військову стратегію та/або інші злочинні накази;
 - звіти організацій громадянського суспільства, міжнародних і національних експертів або органів ООН, комісії з розслідування та публікації в ЗМІ.
 - документи, які містять інформацію про місцезнаходження військових одиниць, збережену на мобільних телефонах або в соціальних мережах, що доводить військову присутність у час і в місці, де, ймовірно, відбулася примусова проституція;
 - текстові повідомлення, що стосуються вчинення кримінального правопорушення та/або підготовки до кримінального правопорушення, наприклад, стосовно факту, що суб'єкт злочину (чи інша особа) одержав або очікував одержати матеріальну чи іншу вигоду;
 - дані використання мобільних трафіків.
- Речові докази**
- зброя, особливо якщо вона використовувалася з метою погроз для постраждалих;
 - біологічний / судово-медичний матеріал;
 - відбитки пальців і будь-які інші сліди вчинення кримінального правопорушення.

Матеріал розроблено експертною групою за напрямом СНПК Міжвідомчої робочої групи з питань розслідування злочинів, вчинених в умовах збройного конфлікту, при Офісі Генерального прокурора, яку координує Асоціація жінок-юристок України "ЮрФем".

⁶ Цей перелік доказів не є вичерпним. Докази для доведення вчиненого кримінального правопорушення можуть бути отримані шляхом проведення слідчих (розшукових) дій і негласних слідчих (розшукових) дій.